

YENİ MEDYA VE SKANDALLARIN GÖLGESİNDE SİYASET YAPMAK

Mehmet FİĞAN¹

ÖZET

Günümüzde geleneksel ve yeni medya teknolojileri, siyasetin en belirleyici unsurlarıdır. Kitle iletişim araçları, seçim zamanlarında siyasi aktörler arasında müsabakaya dönüşen süreci önemli şekilde etkilemekle kalmaz, normal dönemlerde de, siyasete ve kurumlara olan güvenin tesis edilmesi amacıyla egemen siyasi aktörlerce sıklıkla kullanılır. Fakat özellikle kitlesel öz iletişimin (yeni medya) gelişmesiyle, siyasetin seyri değişmiş ve çok sayıda insan politik alana doğrudan etkileşim yoluyla dâhil olabileceği imkânı bulmuştur. Yeni medyanın etkileşim mevziisini genişletmesi, siyasi aktörlerin her türlü eylemlerinin yeni iletişimin odağı haline gelmesini sağlamıştır. Tüm bunlarla beraber, tarihi bakımından oldukça eskilere dayanan ve çoğu zaman siyasette belirleyici olan "skandal" kavramının da önemi gittikçe artmıştır.

Bu çalışmanın konusu, ağ toplumunda skandal siyasetinin işlevi ve sonuçları ile ilgilidir. Konu ile ilgili devasa bir literatür olduğu için örneklem daha çok, Türkiye'de yakın dönemde internet üzerinden dolaşıma sokulan skandallar ve sonuçları ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda, eski CHP genel başkanı Deniz Baykal ve MHP'li bazı politikacıları hedef alan kaset skandallarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, Skandal Siyaseti, Kaset Skandalları

NEW MEDIA AND DOING POLITICS IN THE SHADOW OF SCANDALS

ABSTRACT

Traditional and new media technologies are the most decisive elements of politics in our days. The mass media does not only significantly affect the process of turning into a competition between political actors at election times, but is also frequently used by sovereign political actors in order to establish confidence in politics and institutions in normal times. However, with the development of mass self communication (new media) in particular, the course of politics has changed and a large number of people have found hance to participate in direct interaction with the political arena. The expansion in the interaction site of the new media have made it all kind of actions by political actors become the focus of new communication. Besides all these, the prominence of the concept of "scandal", which dates back in history and which is often determinant in politics, has increased in importance.

The subject of this study is related to the function and consequences of the politics of scandal in the network society. Because there is a huge literature on this subject, sample has been limited to the scandals circulated through internet within the last decades in Turkey and their results. In this context, the tapes regarding former CHP leader Deniz Baykal and some politicians from MHP are considered.

Keywords: New Media, Politics of Scandal, Tape Scandals

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye, mfigan@gmail.com

GİRİŞ

Politik gösteri ve mücadelenin bir uzantısı olarak etki alanını genişletmeyi sürdüren yeni medya teknolojileri, siyasi aktörlerin gündelik pratikleri ve kampanyalarına her geçen gün daha fazla egemen olmaktadır. Bu bağlamda yeni medyanın siyasetçiyle seçmeni bir araya getiren bir mecra olarak demokratikleşmenin önünü açması, bu işlevini yerine getirirken de yurttaşlık olgusunun gelişimini desteklediği ileri sürülebilir. Bununla birlikte bu mecralar, kimi zaman siyasilere dönük skandalların dolaşıma girdiği mecralara da dönüşür.

Castells (2016, s.285), ağ toplumunun ortaya çıkmasından epey önceleri skandal siyasetinin, iktidar ilişkileri ve kurumsal değişimin belirlenmesinde kritik bir önem taşıdığını belirtir. Öyle ki, dünyanın neresinde olursa olsun toplumların tarihlerine baktığımızda, devletin kuralları itibarıyla skandal siyasetinin düzgün, kurallara uygun bir rekabetten daha derin kökleri olan, tipik bir iktidar mücadelesi biçimi olduğunu görürüz. Bununla birlikte skandal siyasetinin iletişimin değişmesiyle birlikte yeni şekiller ve anlamlar aldığı ifade edilebilir. Geleneksel medyanın hâkimiyetindeki dönemlerde daha ziyade, “izin verildiği ölçüde” hakkında fikir sahibi olduğumuz siyasi skandallar, gelişen teknolojilere bağlı olarak biçim değiştirmiş ve skandal siyasetinin içeriği büyük oranda dönüşmüştür. Bu anlamda yeni dönemi, medya siyaseti ile skandal siyaseti iç içe geçtiği bir dönem olarak nitelemek hatalı sayılmayacaktır. Nitekim medya olmadan skandalın dolaşıma sokulması olanaksızdır. Yeni medya da sunduğu yeni olanaklarla skandalın sadece geleneksel değil, alternatif kanallardan da (internet gibi) dolaşıma sokulmasına imkân vermiştir. Dolayısıyla skandalın içeriğini belirlemede, siyasal aktörlerin tekeli kırılmış, bu durum meşruiyet ve demokrasi krizi tartışmalarına sebebiyet vermiştir.

SİYASETTE MEDYATİKLEŞME VE KİŞİSELLEŞME

Kitle iletişim araçlarının gelişip yaygınlaşmasıyla beraber, politika zaman içerisinde bir gösteriye dönüşmüş ve günümüzde gösteri mekanizmalarının (medyanın) egemenliği altına girmiştir (Baudrillard, 1991, s.17). İletişim teknolojilerindeki yenilikler, siyasal aktörlerin kitlelerle ilişki kurma biçimlerini de değiştirmiştir. Medya ve iletişim teknolojilerindeki yeniliklere bağlı olarak, etkileşimin şekli sürekli yeniden yapılanmıştır (Negrine, 1996, s.155). Medya ve siyaset arasındaki bu yakınlaşma ilişkisini birçok araştırmacı “Amerikanvarileşme” adı altında kavramsallaştırmıştır. Bu bağlamda Negrine (1996) “Amerikanlaşma” tabirinin, teknolojik yeniliklere bağlı olarak kitle iletişim araçlarının ve pazarlama tekniklerinin propaganda faaliyetlerinde yoğun olarak kullanılmasını ifade ettiğini vurgular. Bu tanımlamadan hareketle, Amerikanvarileşmenin güçlü etkisinin medyayı siyasetin ayrılmaz bir parçası haline getirdiğini ifade edebiliriz.

Amerikanvarileşmenin bir diğer etkisi de siyaseti daha çok kişi merkezli bir yapıya çekmesidir. Böylelikle yeni siyaset yapma stratejisi içerisinde birey/lider, siyasi parti ve kurumları aşan bir noktaya sabitlenir. Kişi merkezli siyasette belirleyici olan yurttaşın zihninde siyasal aktör hakkındaki olumlu veya olumsuz tasarımıdır. Tasarımları kaynağı ise, yurttaşların sahip duygu ve sezgilerdir. Newman (1999, s.90), “etkili liderin” özellikle insanların duygularını yakalamak konusundaki yeteneğiyle kitlelerin dikkatini üzerine çektiğini belirtir. Gene olarak ifade etmek gerekirse, siyasal biliş ve tasarımlar duygusal olarak şekillenir. Duygusal zekâ kuramına göre ise, siyasal davranışlar açısından özellikle önemli olan hisler umut ve korkudur (Castells, 2016, s.185-186). Dolayısıyla siyasal aktörlerin gücü, korku ve umudu harekete geçirme yeteneklerine bağlıdır.

Siyasal aktörler hakkındaki zihinsel tasarımların şekillenmesinde medya ile kurdukları ilişki de belirleyici bir rol oynar. Aktör esasen medya üzerinden bir imaj yaratır ve yurttaşların desteğini almaya çalışır. McCombus vd. (1991, s.85), imaja dayalı politika süreciyle birlikte, “güçlü lider”

ve “dürüst siyasetçi” gibi medyatik ve kalıplaşmış nitelermeler ve semboller yaygınlaştığını belirtir. Bu süreçte partiler giderek birbirlerine benzerlerken, tüm seçmenlere hitap edecek yollar seçilmiştir. Bu sebeple, imaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Kişinin medyadaki imajı, seçim zamanlarında aday gösterilmeyi sağlamada da, kilit ölçüt haline gelir ve bir medya starı olarak adayın kişiliği, parti programlarının önüne geçer (Sartori, 2004, s.87). Nimmo’ya göre ise, kitle iletişim araçlarının etkisi o derece güçlüdür ki, gerekli politik donanımına sahip olmayan kimi siyasal aktörler dahi şöhretleri, medyayı kullanma ve yönlendirme yeteneklerine yine çalışanlarının organizasyonu ile doğru şekilde pazarlanmalarına bağlı olarak seçilebilir (1970, s.68) ya da ülke siyasetinde önemli bir konuma gelebilirler. Siyasal aktörler, medya aracılığıyla, faaliyetlerini kitlelere aktarma imkânı bulabilmekte ve bu yolla destek ve meşruiyetlerini artırmayı amaçlamaktadırlar. Bu sebeple, partiler ve liderler, artık doğrudan halkı ikna etmek veya etkilemek yerine, medyayı ikna etme yolunu seçmişlerdir. Politikanın daha çok medya üzerinden yapılan bir nitelik kazanması siyaset yapma pratiğini de, dönüştürmüştür. Bu bakımdan siyasal aktörlerin, medyaya bağımlı bir duruma geldiğini belirtebiliriz. Kitleler de, siyasi parti hakkındaki görüşlerini çoğunlukla lider ve medyadaki temsil üzerinden şekillendirirler.

Sonuç olarak medya ve yeni medya kanallarından, siyasetçilerin yaşamları politik bir olaymışçasına yurttaşlara sunulmaktadır. Politikacılar da bu yolla kendilerini görünür kılarak, kitlelerin sempatisini kazanmaya çalışırlar. Nitekim Mann ve Wolfinger’in dikkat çektiği üzere (1980), insanlar bir siyasi aktörün ismini durup dururken hatırlamaktan ziyade, bir yerde gördüklerinde tanımaktadırlar. Bu nedenle skandala karışmış olmak, alt düzeylerde yararlı olabilir çünkü isimlerin tanınması ve akılda kalmasını sağlar. Yine bu alt düzeyde bir skandal, kimi zaman daha fazla kitle desteği bulmaya imkân tanır. Ne var ki, önemli, bilindik siyasal aktörler açısından skandallar daha yıkıcı olur çünkü seçmenler, onlar hakkında zaten bilgi sahibidir ve skandalın ayrıntılarını izlemeye daha eğilimlidirler (aktaran Castells, 2016, s.294). Çalışmamıza konu olan siyasi aktörlerin çoğunun bilindik isimler olması ve skandallarının ahlaki bir nitelik taşıması, belirli yaptırımlara maruz kalmalarına neden olmuştur. Bu konu tartışmanın ilerleyen bölümlerinde, daha sonra ayrıntılandırılacaktır.

MEDYA, SİYASET, SKANDAL

Siyasetin medya ile kurduğu ilişki göz önüne alındığında, iki yapının birbirine eklemler bir vaziyette hareket ettiği görülür. Siyasetçilerde aynı doğrultuda medya ve buradaki temsilleri ile yakından ilgililerdir. Zira bu temsili yıpratıcı, siyasetin imajını bozacak herhangi bir durum gerek siyasal kurum, gerekse de siyasi temsil yetkisini elinde bulunduranların güç kaybetmesi ile sonuçlanabilecektir. Dolayısıyla siyasetçinin imajını olumsuz etkileyecek skandallardan bilinçli olarak kaçınmak gibi, doğal bir sorumluluğu vardır.

Literatüre bakıldığında, yolsuzluk ve skandalın çoğu zaman eş anlamda kullanıldığı görülür. Söz gelimi Thompson’a göre (2000) skandal terimi, toplum içerisinde önemli değerlerin, normların ve ahlaki kodların kesin olarak ihlal edilmesi sırasında oluşan, kamuoyu tarafından bilinen ve önemli bir kamusal tepkiye yol açan eylem ve olayları nitelermek için kullanılmaktadır. Bu açıdan, skandal kelimesi ile “yozlaşma” veya “yolsuzluk” kelimeleri arasında belirli bir yakınlığın bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Siyasal alanda meydana gelen yozlaşma ve yolsuzluklar medyanın söylemine “skandal” olarak yansımaktadır. Bu yönüyle, medya skandallarının; bir toplumun egemen ahlak, değerlerine saldırı niteliğindeki utandırıcı eylemler sonucunda gerçekleşen, medya tarafından kamuoyuna aktarılan, ideoloji ve kültürel alanlardan başlayarak, değişim yolunda önemli etkileri olan özel eylemlerin haberleştirilmesi olduğu ifade edilebilir. Her yolsuzluk skandal olmadığı gibi, her skandal da sadece yolsuzluk ile ilgili değildir. Thompson’ın açıklamasını izleyecek olursak, skandalı medya aracılığıyla açığa çıkarmış yolsuzluk veya yozlaşma olarak nitelermek mümkündür. Ayrıca siyasal skandallar,

gerçekleştiği ileri sürülen başka kabahatleri, söz gelimi belli bir toplumun normlar açısından uygunsuz cinsel faaliyetleri de içerir.

Yolsuzluk ve yozlaşmanın skandallaşması iki duruma bağlı olarak şekillenir. İlk olarak, kamusal alana yön veren yasal ve ahlaki normlar ihlal edilince, suçlu kamusal olarak daha fazla korumasız bırakılır ve açığa vurulur. Bu sayede yolsuzluğun skandala dönüşme potansiyeli yükselir. İkinci olarak ise kurumsal kontrol mekanizmaları, siyasal sistemi koruma ve gerekli olduğu takdirde kamusal düzeni restore etme işlevlerini yerine getirmeyerek yolsuzluğun skandallaşmasına sebep olurlar (Blankenburg vd., 1989, s.918). Durheim, her toplumsal sistemin başarılı bir şekilde yeniden üretilebilmesi için patolojilere ve anormalliklere ihtiyaç duyduğunu belirtir (aktaran Markovitz ve Silverstein, 1988, s.2). Bu saptamadan hareketle, skandalların politik hayatın gelişmesi ve devamı için olumlu bir etken olduğu savunulabilir. Aynı doğrultuda skandallar, topluluğun kolektif sorumluluğun güçlenmesine aracı olurlar. Aklanma ve meşruluk araçları sayesinde, toplumsal düzenin yeniden oluşmasına da imkân tanırırlar. Yani Durkheimci bakış açısından bakıldığında skandal, toplumsal ve siyasal düzenin yeniden inşasında kurucu bir misyona sahiptir. Olumsuz bir içeriğe sahip olması, tümüyle istenmeyen sonuçlar doğuracağına işaret etmez.

Genel olarak bakıldığında, skandalın beş evreden oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Bunlar sırasıyla, *açığa vurulma*, *yayımlanma*, *savunma*, *dramatizasyon*, *dava* ve *etiketlenmedir*. İlk aşama olan *açığa vurulmada*, açığa çıkan bilgi, kamu için yeni, genellikle gizli tutulmuş ve kaza sonucu ortaya çıkmış bir bilgidir. Açığa vuranlar, skandala adı karışanlar veya bir şekilde olaydan haberdar durumdakilerdir. *Yayın aşaması*, skandalın duyulduktan sonra medyaya yansımalarıdır. Bu aşamada, açıklayıcılar genellikle medya ile ilişki kuranlar fakat açıklamaların kamusal yapıp, yapılmayacağına karar verecek olanlar, yayın yönetmenleri ve editörlerdir. Açıklamaların yayınlanıp yayınlanmayacağı, yayınlanırsa ne şekilde, hangi vurguyla yayınlanacağı, skandalla ilgili ilk yayınların heyecanı geçtikten sonra devam eden olayların takip edilip edilmeyeceği gibi editöryal tercihlere her zaman yayın aşamasında karar verilir. *Savunma aşaması*, skandalın faillerinin açıklayıcıları bazı durumlarda fiziksel şiddet yoluyla susturarak veya herhangi potansiyel yeni açıklayıcıları korkutarak, susturmak yoluyla kamuoyu ve medyaya açıklama yapılmasını önlemeye çalışmak şeklinde ortaya çıkar. Başarılı bir savunma taktiği, skandala kısa sürede son verebilir. Bunu yapacak kişinin büyük oranda medyayı tanıyan, kolaylıkla ulaşılabilen ve ona yön veren biri olması gerekir. *Dramatizasyon aşaması* ise, ciddi bir kamu merakına neden olan skandal hakkında yayınlanan açığa vurulmaların yorumlarının dramatize edilmesidir. Bu aşamada yeni bir bilgiden ziyade, bilinen olguların “kötü, ahlaksız” olarak yansıtılması söz konusudur. Dramatizasyonlar, skandala adı karışanların “yolsuz, ahlaksız” olarak etiketlenmesine imkân tanırırlar. *Dava aşamasında*, skandal ile ilgili süre-giden durumların medyada rutin haberler olarak yer aldığı görülür. Medya kamu adına skandalın takipçisi pozisyonundadır. Son olarak *etiketleme aşamasında* anahtar rolü, siyasal skandalın bütün diğer aşamalarında pasif olarak yer alan topluluk/kamu oynar. Bu aşama, skandalın ahlaki anlamı hakkında topluluğun görüşünü belirtir. Eğer topluluğun büyük bölümü skandalın gerçek olduğuna inanıyorsa, zaman etiketleme başarılı olur, skandal ve faileri damgalanır, sembolik ve gerçek cezalandırmalar yaşanır (Sherman, 1989, s.892-896). Modern toplumların özelliklerinden biri haline gelen siyasal skandallar, toplumsal iletişimin önemli bir unsuru olan medya tarafından kamusal hale getirilmektedir. Siyasal skandallar söz konusu olduğunda geçerli olan bu adımların çoğu gelişen Web 2.0 teknolojisi sayesinde geçerliliğini yitirmiştir. Bu konuya daha sonraki bölümde yeniden yer verilecektir.

Sonuç olarak skandallar, ülkeden ülkeye, siyasal ve kültürel ortama ve ilgili ülkede medyanın haber anlayışına göre farklılık gösterir. Bununla birlikte dünyanın her yerinde, skandal siyasetinin yükselişte olduğunu ifade etmek hatalı sayılmaz. Yükseliş, skandalların büyük

oranda siyasi rekabettin önemli bileşenlerinden olmasından kaynaklanmaktadır. Siyasi yapılar ve aktörler, skandalları kullanarak, siyasi rakiplerini egale etmeyi amaçlarlar.

Geleneksel Medya’da Siyasi Skandallar: Watergate ve Susurluk Örnekleri

Thompson’a göre (2000, s.245) skandallar, sembolik iktidar uğruna girilen itibar ve güven için verilen mücadeledir ve yolsuzlukla aynı anlama gelmez. Bu bağlamda siyasal skandallar, belirli toplumsal normlar açısından uygunsuz sayılan diğer kabahatleri de kapsar. Skandalların genel anlamda iktidar ve siyasetin alanı içerisinde gerçekleşmesi “skandal siyaseti” tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Castells’e göre (2016, s.292-293), skandal siyaseti pratiği, tümüyle olumsuz duygu yaratma stratejisinde en üst performans düzeyini temsil eder. Bunun yanında skandal siyaseti, medya siyasetinden ayrılamaz. Çünkü günümüzde skandallar, (kitlesele öz iletişim araçlarını da içerecek biçimde) medya üzerinden açıklanır ve toplumun geneline yayılır. Daha da önemlisi, medya siyasetinin nitelikleri skandalların kullanılmasını siyasal çekişmenin en etkili aygıtı haline getirir. Medya siyaseti, Enformasyon Çağı siyaseti olduğundan, skandal siyaseti de çağımızın siyasal mücadele şeklidir. Bu yönüyle Castells, “skandal siyaseti” ve “medya siyasetinin” yakından ilişkili olduğunu daha başından kabul eder.

Siyasi skandallar söz konusu olduğunda akla gelen en önemli örnek, *Watergate* skandalıdır. ABD Başkanı Nixon’ın siyasi rakiplerini gizlice dinletmesinin ortaya çıkması ile patlayan olay hakkında yasama organlarına sürekli yanlış bilgiler verilmiştir. Bu sayede Cumhuriyetçi Partinin lideri skandalı uzun süre gizlemeyi başarmıştır. Skandal daha sonra Washington Post Gazetesinin iki muhabirinin karmaşık ve ısrarlı araştırmaları sonucunda, Başkanın istifasına kadar yol açan birçok olayı açığa çıkararak, araştırmacı gazeteciliğin sembolü haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle *Watergate* skandalı, bir yandan Amerikan toplumunda ahlak, yolsuzluk ve siyasal skandalların boyutlarını tartışmaya açmaya hizmet ederken, diğer yandan siyaset pratiği ve yönetim süreci açısından doğrudan sonuçlar doğuran yeni bir araştırmacı gazetecilik dönemi başlatmıştır. Öte yandan Nelson (2003), ABD’li siyasetçilerin bu gelişmelere 2000’de (çok geniş bir kapsamla tanımlanan) gizli bilgilerin açıklanmasını ve haber yapılmasını hapis cezasına tabi bir suç haline getiren bir yasa önerip, muhabirlerin ve medyanın gözünü korkutarak karşılık verdiğini belirtir. Medya lobilerinin son dakikada bastırması, başta öneriyi desteklemiş olsa da, Başkan Clinton’ın yasayı veto etmesini sağlar (aktaran Castells, 2016, s.286-288). Sonuç itibari ile *Watergate* skandalı, ABD tarihinde medya ve siyaset/siyasetçi ilişkisinin asimetrik bir güç ilişkisi olduğunu açığa çıkarmıştır.

Türkiye’de de skandal siyasetinin bilindik en önemli örneklerinden biri “Susurluk”tur. Susurluk skandalı, 3 Kasım 1996 tarihinde Balıkesir’in Susurluk kazasında meydana gelen bir trafik kazası sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu trafik kazasında İstanbul Polis Okulu Müdürü Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay sahte kimlikli Abdullah Çatlı ve Melahat Özbay sahte kimlikli Gonca Us ölürken; DYP Şanlıurfa Milletvekili ve Bucak aşireti lideri Sedat Edip Bucak yaralanır. Bu kişilerin içinde bulunduğu otomobilden çok sayıda silah çıkmış, yargılanma sürecinde de iktidar ortağı partilerinden birine (DYP) mensup milletvekillerinden bir kısmının illegal örgütlenmelerle ilişkide oldukları ortaya çıkmıştır. 26 Kasım 1996’da 9 milletvekilinden oluşan TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu çalışmalarına başlar. Ancak bu çabanın samimi olmadığı kısa süre sonra anlaşılır. Hatta komisyon üyelerinden biri, daha sonraki dönemlerde esrarengiz bir trafik kazası sonucunda hayatını kaybeder. Dönemin başbakanı Tansu Çiller “Devlet için kurşun atan da, kurşun yiyen de şerefli” diyerek, bu örgütlenmelere mensup kişileri sahiplendiklerini ortaya koymuş, bu tip örgütlerin varlığının son derece olağan olduğunu ima etmiştir (Orhon, 2007, s.109-110). Dönemin hükümetinin bu kaza sonucunda aldığı tavır, kazadan sonra devlet içindeki illegal örgütlenmelerin ortaya çıkmış olmasından kaynaklanan bir sorumluluk değil, bu illegal ilişkilerin savunulmasına ve meşrulaştırılmasına yönelik bir sorumsuzluk olmuştur.

Türkiye halkı Susurluk'ta yaşanan skandala sessiz kalmaz ve *Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık* eylemleri bu skandalı protesto etmek amacını taşır. Çağırıcısı Aydınlık İçin Yurttaş Girişimi olan ve Şubat 1997'de sivil toplum kuruluşları tarafından örgütlenen Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık eylemleri o dönem için, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde hiçbir hareketin ulaşamadığı bir kitleliliğe ulaşmıştır. Medya tarafından büyük ölçüde veya en azından dönemsel olarak, eylem niteliksel bir dönüşüm geçirmeden önce desteklenen bu eylemleri, sınırları politik konumlar tarafından belirlenmiş bir insan topluluğu ile yan yana getirmek hayli zor görünmektedir. Söz konusu eylemler heterojen bir kitleye sahiptir ve eylemlerdeki kararlılık ve sürengelik de bireylerin toplumsal adalet talebini kişisel olarak sahiplendikleri de söylenebilir. Eylemleri tetikleyen, o dönemde henüz kurumsallaşmamış olan Aydınlık İçin Yurttaş Girişimi'nin katılımcısı olan bir grup yurttaşın dolaşıma soktuğu çağrı faksları olmuştur. Bu metinlerde; bir yurttaş diğer bir yurttaşta saat 21.00'da ışıkları kapatması çağrısında bulunuyordu. Girişimin katılımcılarından biri olan Mebuse Tekay'ın deyişle (1998) bu hareket, herkesin bu "karanlık" ilişkileri konuştuğu, "Ben tek başıma ne yapabilirim ki?" diye düşündüğü sırada doğmuştur (aktaran Orhon, 2007, s.3). Susurluk skandalı ile ilgili ahlaki sorumluluğunu yerine getiremeyen ANAP, sonraki seçimlerde (1999) iktidar olma vasfını kaybetmiştir. Kuşkusuz kitle desteğinin kaybının tek sebebi Susurluk olmasa da, bu skandalın dönemin iktidarı için bir meşruiyet krizi yarattığı aşikârdır.

YENİ MEDYA VE SKANDAL SİYASETİ

İnternete dayalı iletişim, geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak, skandal siyasetinin yükselişine iki önemli açıdan güçlü katkıda bulunur. Castells'e göre (2016, s.291) öncelikle kitleli iletişim çok sayıda kaynaktan gelen iddialar ve kınamalara açar, böylece ana-akım medya kurumlarının "kapıcılık" yetkisi aşılmış olur. Bu durumun en adı çıkmış örneklerinden biri, bir internet bülteninin (*Drudge Report*) Başkan Clinton'ın Beyaz Saray stajyerlerinden Monica Lewinsky ile bir ilişkisi olduğu haberlerini patlatınca, ana akım medya kurumu editörlerinin yaşadığı tedirginliktir (Williams ve Delli Caprini'den aktaran Castells, 2016, s.291). Kitleli öz iletişim platformlarından, kitle iletişim platformlarına doğrudan erişebilme becerisi, geniş bir söylemler ve komplo kuramları okyanusunu besler. Herhangi birinin siyasetçilerin uygunsuz ya da yasadışı davranışlarını sıklıkla "YouTube" veya başka platformlarda audiovisuel destekle ortaya dökülmesine de kapı aralar. Yeni teknolojilerin sunduğu olanaklardan dolayı siyasi liderler ve aktörler için artık mahremiyet diye bir şey yoktur. Pratikleri her zaman cep telefonları gibi küçük, dijital kayıt cihazları aracılığıyla ifşa edilmeye ve derhal internete yüklenmeye hazır vaziyettedir. Türkiye'de de çalışmamıza konu olan kaset skandallarının çoğunun ilk etapta internet üzerinden dolaşıma sokulduğu ardından ana-akım medyanın ilgi odağı haline geldiği söylenebilir.

İnternete dayalı iletişimin, skandal siyasetine sunduğu ikinci katkı, herhangi bir kaynağın herhangi bir biçimde açıkladığı bir haberin internet üzerinde hemen viral olarak yayınlama olanağı sunmasıdır. Bunun yanı sıra, blog yazarı ve takipçi yorumları genellikle tartışmaları hemen besler, itiraz edebilir davranış biçimlerini elektronik açık, kamusal tartışmanın agorasına getirir, böylece "blog savaşlarını" tetikler (Perlmutter'den aktaran Castells, 2016, s.291). Bu durum, internetin sunduğu interaktif etkileşim olanağı sayesinde mümkün olur. Castells (2016), günümüzde giderek artan sayıda blog yazarının siyasi danışman olarak görevler aldığının altını çizer. Nitekim blog âlemi, kamusal ve siyasi imajların yaratıldığı, bozulup, yeniden yapıldığı kritik iletişim uzamları haline gelmişlerdir. Dijital ağlara dayalı dedikodular, skandal iddialarının kıvılcımlarını birkaç saat içinde çakan devasa boyutlarda bir amfi görevi görür. Türkiye'de de yakın zamana kadar doğrudan skandal yaratmaya dönük bir dizi blog ve sosyal medya hesabının varlığından söz etmek mümkündür.

Bu çalışma kapsamında örnek olarak, "*Pekikan Dosyası*" isimli blog hesaptan kısaca söz

etmek yararlı olacaktır. Zira ilgili hesap, Türkiye siyasal hayatında önemli sonuçlar doğuran paylaşımlara yer vermiştir. *Pelikan Dosyası* isimli blogda, 1 Mayıs 2016 tarihinde “*Selam Olsun*” başlığıyla yayınlanan bir yazı², Türkiye’nin gündemine skandal bir haber olarak bomba gibi düşer. Yazıda, dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu ile Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasında uzun zamandır yaşandığı ifade iddia edilen, “çatışma” ve “fikir ayrılıkları”na yer verilir. Davutoğlu ile Erdoğan arasındaki 27 gerilim noktası Erdoğan’a yakın bir bakış açısıyla listelenir. Haberin ardından Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez, bir Başbakan; askeri darbe, gensoru ve seçim mağlubiyeti gibi sebepler dışındaki durumlardan ötürü partisinin genel başkanlığı ve başbakanlığı bırakma kararı almıştır. Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında yapılan ikili görüşmede, Davutoğlu’nun doğrudan istifa etmesi yerine, AK Parti’yi kongreye götürmesi ve yeniden genel başkan adayı olmaması kararlaştırılır³. Davutoğlu, meclisteki son grup toplantısında, *Pelikan Dosyası*’na isim vermeden değinerek; “Gerekirse makamı ayağımın altına alırım; sanal şarlatanların oyunlarına izin vermem.” ifadelerini kullanır⁴. Tüm bu yaşananlar, Perlmutter’in (2008), “blog savaşları” olarak nitelediği duruma denk düşer. Nitekim *Pelikan Dosyası*’ndan saçılan bilgiler, Davutoğlu’nun Başbakanlıktan çekilmesinin tek nedeni olmasa da, süreci hızlandırmış ve kamuoyunun hükümet içindeki tartışmalardan/çatışmalardan haberdar olmasını sağlamıştır. Bu durum, sanal ve anonim bir kimliğin dijital ortamın sunduğu olanaklarla, elde ettiği bilgilerle, siyasette ne tür bir skandala yol açabileceği ve siyasi aktörleri ne şekilde etkileyebileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç itibari ile etkileşime imkân tanıyan Web 2.0 teknolojisinin gelişmesi ile birlikte, skandal konusunda Sherman’ın, (1989) ifade ettiği aşamaların bir kısmı işlevini yitirmiştir. Özellikle *açığa vurulma, yayımlanma* aşamalarında bu anlamda bir kırılma meydana gelmiştir. Yani skandalın ortaya çıkması için geleneksel kitle iletişiminin onu açığa çıkarması zorunluluk olmaktan çıkmıştır. Skandala şahit olan herhangi bir yurttaş, bunu kayıt altına alarak, yayımlama görevini sosyal ağlar üzerinden sağlayabilmektedir. Bu durum bir yönüyle, ana-akım medyanın siyasi skandallar üzerindeki tek elini kırmıştır. Fakat günümüzde hala büyük oranda skandalların daha fazla yayılma olanağı yakalaması, ana-akım medyanın onları görmesi ile mümkün olabilmektedir. Söz gelimi, bir skandalın çıkış alanı internet olsa da, bunu geniş halk yığınların gündemine sokulması için, hala geleneksel ana-akım medyanın bu skandala yeterli ilgiyi göstermesi gerekmektedir. Türkiye gibi ülkelerde merkez medyanın hala bu derece belirleyici olması, dijital okur-yazarlığın zayıf ve internete ulaşımın zor olmasından kaynaklandığı iddia edilebilir. Halkın bu alanda yeterli donanıma sahip olmaması, bilgilenme ihtiyacını hala radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel yollarla karşılamasına neden olmaktadır. Söz konusu kesimin, çoğunlukla orta yaş üstü kategoriden oluştuğunu ifade etmek pek hatalı sayılmayacaktır.

Türkiye’de Yeni Medyada Dolayimli Siyasi Skandallar

Siyasi skandalların ülkeden ülkeye, siyasal kültüre ve medyanın haber yapma yetisine göre farklılıklar gösterdiği ifade edilmişti. Örneğin Türkiye’de kamuya mal olmuş bir kimsenin cinsel içerikli bir kasetin ortaya çıkması, diğer olaylara göre daha büyük etkiler yaratabileceği pratiklerden yola çıkılarak rahatlıkla söylenebilir. Kuşkusuz ki siyasetin içindeki bu yüz kızartıcı durumun *açığa vurulmasında* medya önemli bir rol oynamaktadır. Medyada olayın işleniş ve işgal ettiği süre, ortaya serilen olayda ve kişilerin tepkilerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda medya ve iktidar ilişkileri devreye girerken; medya temsilinin gerçeklik düzeyi, doğrudan anlam üretim biçimlerini, dolayısıyla da iktidar ilişkilerini düzenlemektedir. Daha açık bir ifadeyle,

² Yazının tamamı için bakınız: <https://pelikandosyasi.wordpress.com/2016/05/01/selam-olsun/> erişim tarihi: 23.04.2018.

³ Ayrıntılar için bakınız: <https://www.nytimes.com/2016/05/05/world/europe/erdogan-ahmet-davutoglu-turkey-prime-minister-is-expected-to-be-replaced.html> erişim tarihi: 23.04.2018.

⁴ Ayrıntılar için bakınız: <http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/akp-grup-toplantisi-12-1213961/> erişim: 23.04.2018.

medya ve iktidar ilişkileri, gücün hangi yollarla medyada sunulan içerikleri eleyip sunulmaya uygun olanları seçtiği, marjinal düşüncelerin nasıl kenara itildiği ve egemen çıkar çevrelerine ise nasıl mesajlarını halka kolayca ulaştırma imkanı sağladığı ile ilintili olmasıdır (Castells 2014: 20). Genel olarak bakıldığında, siyasi ve toplumsal iktidarların medya aracılığıyla gündemi oluşturması veya değiştirmesi patlak verebilecek bir skandalın önüne geçmede veya gündem değiştirmedeki gücünün diğer gruplara göre fazla olduğunu belirtmek mümkündür. Bu durum tersinden düşünülüğünde ise, siyasi ve toplumsal muhalefet ile ilgili bir skandalın ortaya çıkışı, medyadaki temsili ve işleniş bakımından iktidarın işine yarayacağından bu konunun gündemi daha uzun işgal edebilme özelliği olduğu söylenebilir. Yani özellikle ana-akım medya, bağımlılık ilişkileri kısılcacında skandal siyasetinin seyrini belirlemektedir. Gerçekten de bu çalışma kapsamında ele alınacak konulara dair gündemleştirme pratiklerine bakıldığında, muhalefete dönük skandalların ana akım medyada daha fazla yer aldığı ve ciddi sonuçlar doğurduğu görülecektir. Siyasi iktidarı hedef alan skandallar söz konusu olduğunda ise ana akımın tavrı, “daha temkinli olmak” şeklinde belirmiştir.

Kitle iletişim araçlarının mahremiyet ile olan ilişkisi, gizli gözetleme-dinleme sistemlerinin gelişimi ve kolay ulaşılabilirliği ile gündeme gelmiş, bir “skandal” söylemini ortaya çıkarmıştır. Nitekim Coşkun’un da belirttiği üzere kaset skandalları ilk kez, 1998-1999 yılından itibaren Türkiye’nin gündemine girmiştir (Akça ve Başer, 2011, s.21). Bu çalışmada da mahremiyete dönük bu skandal söyleminin izi, bazı örnekler kapsamında sürülecektir. Çalışmaya konu olan ilk örnek, eski CHP lideri Deniz Baykal’a dönük “seks kaseti skandalı”dır. Skandala konu olan görüntüler ilk olarak 7 Mayıs 2010 tarihinde, “metacafe.com”⁵ isimli bir uluslararası video paylaşım sitesinden yayınlanmıştır. Yüklenen video kaydı sadece bir gün saklandığı için, paylaşımı yapan kişinin kimliği anonim kalmıştır. Milliyette yer alan habere göre⁶ (2010), kayıtları, 6 Mayıs günü saat 23.00’den sonra yükleyen kişinin bunu düşünerek hareket ettiği, saat 00.00’den sonra ise kayıtların silindiği belirtilmiştir. Görüntülerin “habervaktim” adlı internet sitesinde, 7 Mayıs gününün ilk saatlerinde, saat 01.00’den sonra yayınlanması da bu iddianın dayanağı olarak gösterilir.

Öte yandan görüntüleri metacafe.com sitesine, “webfatih” rumuzlu bir kişinin koyduğu öne sürülür. Gözaltına alınıp serbest bırakılan Habervaktim sitesinin sorumlusu Murat Demirci, görüntüleri metacafe sitesinden alarak, yayına koyduğunu savunmuştur. “Webfatih” rumuzlu kullanıcının 6 Mayıs Perşembe gecesi metacafe sitesine abone olduğu, görüntüleri “şok, şok, şok” başlığıyla siteye koyduğu ve daha sonra kendi adına yorum sayfası açtığı iddia edilir. “Pinehears” rumuzlu kişi de aynı saatlerde sayfaya, “Az çok video manipülasyonundan anlayan her insanın fark edebileceği üzere ilgili görüntü kasten eskitilmiş. Biraz çaba ile kullanılan filtrelerin dahi bulunabileceği kanaatindeyim” yorumunu yazar. Buna karşılık, webfatih’in, “Belki de olabilir, ama habervaktim.com kaynaklı” yanıtını vermesi dikkati çeker. Webfatih’in “metacafe”de açtığı profiline de “habervaktim’s channel” ismini verdiği anlaşılır. Sonuç olarak video, “habervaktim.com” isimli haber sitesinde de yayımlanarak, Türkiye’nin gündemine oturur. İnternet, sunduğu imkânla anonim bir hesabın, skandalı yaratarak, kayıplara karışmasına olanak sunmuştur.

İnternet aracılığıyla açığa çıkan ve dönemin muhalefet liderini hedef alan “kaset skandalı”, kısa sürede ana-akım meydanında gündemine oturur ve siyasetin yönünü tayin eder. Güreşçi (2010), konu hakkında ana-akım medyanın iki önemli gazetesi olan *Hürriyet* ve *Zaman*’ın

⁵ Metacafe’de daha önce de, pek çok kişiyle ilgili ses kaydı, görüntü kaydı yayınlanmıştır. Örneğin, Ergenekon sanığı emekli Tuğgeneral Levent Ersöz’e ait olduğu belirtilen ses kaydı da ilk önce bu sitede yayınlanmıştır. Yine ‘Balyoz’cu generallerden Tümğ. Metin Yavuz Yalçın’ın skandal ses kaydı da ilk önce bu sitede yayınlanmıştır. Metacafe’de yayınlanan ses ve görüntü kayıtlarına bunlar gibi çok sayıda örnek göstermek mümkündür. Kaset skandalının açığa çıkmasının ardından CHP’nin talebi ve Savcılık kararıyla, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı tarafından metacafe.com’a erişim, Türkiye’den engellenmiştir.

⁶ Ayrıntılar için bakınız: <http://www.milliyet.com.tr/metacafe-kayıtlari-bir-gunde-silmis-gundem-1237823/> erişim tarihi: 23.04.2018

haberleştirme pratiklerini ele alan çalışmada, zıt kutuplarda bulunmalarına karşın iki gazetenin de skandalı yakından takip ettiklerinin altını çizer. İnceleme zamanı olarak Deniz Baykal kasetinin internet sitesinden yayınlanıp, gazetelerin bu olayı haberleştirdiği zaman ve CHP genel başkanın istifa etmesi ve sonrasındaki süreç değerlendirmeye alınmıştır. 14 Mayıs 2010 tarihinden sonra ise gazeteler, CHP genel başkanının belirleneceği genel kurultaya odaklanmıştır. Çalışmada olayın ortaya çıktığı 8 Mayıs tarihinden başlayarak her iki gazete de konuyla ilgili çıkan tüm haberler 14 Mayıs 2010 tarihine kadar inceleme kapsamına alınmıştır.

Çalışmasının sonuç kısmında Güreşçi (2013, s.249), medyanın doğrudan Baykal'ın istifasını isteyen manşetler atmadığını, dolaylı yoldan Kemal Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığını ön plana çıkaran hatta genel başkan seçilmesini destekleyen dolaylı yayınlar yaptığını belirtir. Zaman gazetesi Kılıçdaroğlu'na temkinli yaklaşırken, Hürriyet konuyla ilgili daha olumlu bir tavır takınmıştır ki, bu oran %75 gibi oldukça yüksek bir orandır. Ancak her iki gazete, Baykal'ın parti genel kurultayında tekrar genel başkan adayı olmasını açıkça istememiştir. Zaman bu konuda daha nötr davransa da, Hürriyet açıkça Kılıçdaroğlu'nu desteklemiştir. Hürriyet araştırmaya konu olan 7 Mayıs 2010 tarihinden, 14 Mayıs 2010 tarihine kadar meseleyle ilgili en fazla haberi yapan gazete olmuştur. Öyle ki, konu hakkında 309 haber yayınlamıştır. O tarihlerde Zaman gazetesi ise, 68 haber yayınlamıştır. Hürriyet, Zaman gazetesinden tam 4 buçuk kat daha fazla konuya önem atfetmiştir. Yine Güreşçi (2013, s.249), Hürriyetin konuyu Deniz Baykal'ın partinin genel başkanlığından çekilmesi için bir fırsat olarak değerlendirip, Kemal Kılıçdaroğlu'nun partinin başına getirmek istediği izlenimini verdiğini savunur. Zaman ve Hürriyet, Baykal'ın özel hayatını çok fazla gündeme taşımadan hatta bu durumu görmezden gelerek, konuyla ilgili hiçbir haber yapmamıştır. Olayın diğer muhatabı olan CHP'li kadın vekil ise neredeyse görünmez ilan edilmiştir. Konunun ahlaki yönden her iki gazete de sorgulanmadığı görülür. Öyle ki mesele, özel hayat alanı olarak değerlendirilip görmezden gelinmiştir. Bu bağlamda, haberin başlığından içeriğinin belirlenmesine, haberde hangi unsurların ön plana çıkartılacağına belirlendiği, haber üretim süreci medyanın hem ekonomi-politiğine hem de bağlı kurum değerleri gibi birçok değişken tarafından belirlenmektedir. Haber üretim süreci tesadüfi değil, bilinçli bir üretim sürecidir. Haber üretim sürecine müdahil olan birçok düşünce, fikir, ideoloji, ekonomik değişken bulunmaktadır. Medyada sunulan her haber bir çıkara hizmet etmektedir. Gerçeğin kendisinin sunulmayıp, çarpıtılmış parçalarının sunulduğu haberlerle toplumun gündemi belirli amaçlar doğrultusunda belirlenmiştir.

Deniz Baykal'a dönük internet tabanlı kaset skandalı, kısa sürede ana-akım medyanın gündemine girerek, Baykal'ın istifası ile sonuçlanacak bir süreci hazırlamıştır. Castells'in ifadesi ile (2016), skandal siyaseti ve medya siyaseti etkileşimli bir halde hareket etmiştir. Baykal'ın durumu bir anlamda Clinton'ın durumuyla paralellik göstermiştir. Ana-akım medya, yeni medyanın tetikleme ile harekete geçmek durumunda kalmış ve Türkiye'nin o gün için en güçlü muhalefet partisi olan CHP, lider değişikliğine gitmek zorunda kalmıştır.

Çalışmaya konu olan ikinci örnek ise, yine dönemin diğer muhalefet partisi MHP içindeki bazı milletvekillerine dönük "seks kaseti skandalları"dır. Türkiye 12 Haziran 2011 Genel Seçimlerine girerken, MHP'de yaşanan kaset skandalları, ülkenin en çok konuşulan meselesine dönüşmüştür. Gazete Habertürk'de⁷ yer alan bilgilere göre (2011) MHP'de kaset skandalları, Recai Yıldırım ve Metin Çobanoğlu'nun kasetlerinin "*farklılık*" adlı internet sitesinde yayınlanması ile başlar. MHP lideri Devlet Bahçeli, her iki isimden de görevlerinden ve adaylıktan istifa etmelerini isterken, ikinci kaset skandalı, Bülent Didinmez ve İhsan Barutçu'nun da istifalarını getirir. MHP'de olayın şoku daha atlatılmadan, aynı site üzerinden 6 kişinin isimleri ve bazı kadınlarla özel görüntülerin yer aldığı gizli çekimlerin ayrıntıları verilir.

⁷ Ayrıntılar için bakınız: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/632867-bahceli-a-takimini-kaybetti> erişim: 23.04.2018

Söz konusu isimlerle birlikte MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin istifa ederek, parti yönetimini Oktay Vural'a bırakması istenir. Aksi takdirde sitede, görüntülerin sırayla yayınlanacağı tehdidinde bulunulur. Bahçeli, dijital ortamdan yayılan bu tehditlere karşılık, "Elinizde ne varsa yayınlayın" karşılığını verir. Bunun üzerine, Mehmet Ekici ile ilgili iki video yayınlanır. Seçim öncesi MHP'deki istifa furyası da, bu yayının ardından başlar. Partinin önde gelen 6 ismi art arda görevlerinden ve milletvekili adaylıklarından çekildiklerini beyan ederler. 2011 genel seçimleri hazırlık çalışmaları sırasında, MHP'nin üyelerine yönelik kaset skandalları ortaya çıkmış, medyanın ve siyasetçilerin ilgisi seçim dönemi boyunca bahsi geçen skandallar üzerine yoğunlaşmıştır. Görüntülerin ilk kez internetten yayınlanması ile gerek sosyal medyada, gerek yazılı basın ve televizyonda konu ile ilgili haberler yapılmıştır. MHP üst yönetiminde bulunan kişilere ait yasaklı görüntülerin ardı ardına İnternet'e sürülmesiyle ortaya çıkan skandal, dolayısıyla ana akım medya gündeminde dolaşıma sokulan haberlere siyasi çevrelerin konuya ilişkin tartışmaları eşlik etmiştir. Sonuçta istifaya zorlanan kurmayların yerine yenileri getirilerek kriz aşılmıştır. Olayın etkisi seçim öncesi beklentiler ile aynı yönde olmamıştır. Seçim sonuçlarından okunduğu üzere, ortaya çıkan soru işaretlerine karşılık, komploya maruz kalan MHP'nin sorunun çözümü noktasında kamuoyunda bıraktığı izlenim üstün gelmiştir (Doğu ve diğerleri, 2014, s.98).

Başer ve Akça (2011), 2011 seçimlerinde, MHP'ye dönük kaset skandallarının sosyolojik bir incelemesini yapabilmek için üç gazeteyi (Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman) bir aylık süre içinde takip etmiş, konu ile ilgili haberler, partililerin demeçleri ve köşe yazılarını sınıflandırmışlardır. Yazarlara göre (2011, s.35) Zaman Gazetesi, skandallara yönelik ahlaki bir tutum sergileme eğilimindedir; bu perspektifte vurgu mahrem görüntülerin gizlice çekilmesinden ziyade, görüntülerin içeriğine yöneliktir. Gazetenin yaklaşımının genel çizgileri, politik mesajlarına da yansımış görünmektedir. Hürriyet Gazetesi ise olayı seçim sürecinde demokrasinin işleyişi bakımından ele almakta, gizli dinleme-gözetleme faaliyetlerinin demokrasiye zarar verdiğinin altını çizmektedir ve hukuksal haklar ile sınırları refere etmektedir. Cumhuriyet Gazetesi de olayın mahremiyet boyutuna vurgu yapmakta, hukuksal sınırların ve hakların vurgulanmasıyla birlikte siyasal mesajlar da vermektedir. Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde, Zaman Gazetesi'nin yaklaşımının aksine, içerik "özel yaşam"ın korunması bağlamında ele alınıp gündem dışı tutulmaya çalışılmaktadır. Daha genel bir bakışla 2011 genel seçimlerindeki kaset skandallarının gazetelerde ahlaki, hukukî, siyasî bir çerçeve içinde değerlendirildiği görülmektedir.

MHP'deki kaset skandalları, sosyal medyada da yankı bulmuştur. Söz gelimi MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, düşük etkinlik düzeyinin farkındalığıyla takipçilerinden uzak kaldığını belirten bir çoklu tweet yazmıştır. Tweetlerde öncelikli olarak MHP'ye kurulan "tertup, tezgâh ve tuzaklar"dan bahsetmiş, partisinin çizgisini kaybetmeyeceğine vurgu yapmıştır. Buradaki arda 27 Nisan'da ortaya çıkan kaset skandalıdır. Bahçeli, olaya yaptığı göndermede "kaset", "skandal" vb. herhangi bir kavram kullanmayarak özneyi gizli tutmayı yeğlemiştir (Doğu ve diğerleri, 2014, s.113). Etkileşimli bir ortamın sunduğu olanaklarla ortaya çıkan kaset skandalları, yine bu etkileşim olanağı kullanılarak bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

SKANDAL SİYASETİNİN SONUÇLARI: DEMOKRASİ KRİZİ Mİ?

Skandalların sayısında yaşanan artış ve bu alanın giderek önem kazanması, dönüşen siyaset yapma tarzının bir sonucudur. Kitlelerin siyasi partizanlığı eskisi gibi sahiplenmemesi, ideolojik duruşların giderek esnemeye başlaması, halkın siyasete, siyasi aktörlere ve partilere olan ilgisini zayıflatmıştır. Bu anlamda Castells'e göre (2016, s.291) analistler, siyasal rekabetin algılanan mesaj bakımından seçmenlerin siyasal yelpazesinin merkezine yerleşme mücadelesinin damgasını taşıdığına, dolayısıyla kilit destekçilerinin oylarını güvence altına alan partiler ve adaylar, olası seçmenlerin aklını çelme çabası içinde muhaliflerinin temalarını

ve savunduğu konuları benimsemeye çalıştıkça, ideolojik karşıtlıkların önemsizleştiğine dikkat çekerler. Bu da yurttaşların, liderlerin programları ve ifadelerinden çok, kişisel özelliklerine ve partilerinin dürüstlüğüne dayanma eğilimi göstermesine yol açar (Dan ve Edwards'dan aktaran Castells, 2016, s.291). Dolayısıyla medya için de, skandala karışmış siyasetçi daha iyi haber olur ve vurgu ideolojik yönelimden çok, siyasilerin kişiliğine yöneltilir. Bu durumun temel sebebi, çalışmanın ilk kısmında bahsedildiği üzere, siyasetin medyaticleşmesi ve kişiselleşmesinden kaynaklıdır. Örneğin CHP ve MHP'yi hedef alan kaset skandalları, ilgili siyasetçilerin bazı konuları kaybetmesine neden olurken, genel anlamda partilerin itibarını zedeleyecek bir raddeye ulaşmamıştır. Öyle ki, her iki parti de skandalları takip eden dönemde yapılan genel seçimlerde, kitle desteğini yitirmemiş hatta CHP, Kemal Kılıçdaroğlu liderliğinde oylarını önemli ölçüde arttırmıştır. Buradan hareketle skandal siyasetinin, siyasal yapılar ve sistemden çok, siyasi aktörlere zarar verdiği söylenebilir.

Skandal siyasetine kitlelerin tepkisi pratik anlamda her zaman sert olmayabilir fakat yönetimin kusurlarının birikmesi ve siyasetçilerin yozlaşma durumunun belirginleşmesi mevcut yapının meşruiyet krizine girmesine sebep olabilir. Yerasimos, genel olarak meşruiyet ve demokrasi krizinin sebeplerini, "a) siyasal partilerin belli sınıfların temsilcileri olmaktan çıkmaları; b) sağ ve sol politikalar arasındaki sınırın iktidara gelmek uğruna giderek silikleşmesi; c) medya ve haberleşme araçlarının gelişmesi ile birkaç yılda bir oy vermekle sınırlı politikaya katkının yeterli sayılması; d) katılımcı bir demokrasiye yolun açılması; e) orta sınıfların gelişmiş olduğu refah toplumlarında gündelik hayatta kısa süreli çözümler gerektiren sorunların ön plana çıkması; f) devletin ideoloji ve ekonomik aygıtlarının küçülmesi, g) yine devletin hizmet alanlarında ise daha etkin olması konusundaki beklentilerin artması" şeklinde sıralar (2001, s.13). Bunun dışında, dünya genelinde bir meşruiyet ve demokrasi krizinin ortaya çıkmasında, yeni toplumsal hareketlerin rolü büyüktür. Zira bu hareketler, daha önceki sınıf temelli hareketlerden farklı olarak, iktidara el koyma girişiminden çok, mevcut iktidar ve tahakküm ilişkilerini açığa çıkararak, kimlik, adalet, özgürlük vs. talepleri etrafında örgütlenmişlerdir. Tahakküm ilişkilerinin açığa çıkması ve siyasal yapıların, iktidarların yozlaştığının gözler önüne serilmesi, liberal demokrasilerin meşruiyet krizi yaşamasına sebebiyet vermiştir.

Sonuç olarak Castells (2016, s.296-297), medya ve yeni medya dolaylı skandal siyasetinin belli siyasi sonuçlar üzerindeki etkisinin büyük ölçüde belirsiz olduğunu ifade eder. Bu etkiler, kültürel ve kurumsal bağlama, skandal türüyle skandala karışmış siyasetçi arasındaki ilişkilere, ülkenin toplumsal ve siyasal iklimine, medyada karşılıklı savrulan sonu gelmez skandal haberlerinin ardından yurttaşlar arasında gözlenen yorgunluk hissine bağlıdır. Fakat Castells, tüm dünyada hükümetlerde meydana gelen büyük siyasal değişikliklerin doğrudan skandalların etkileriyle ilişkili olduğunun altını çizer. Yani siyasal skandalların doğrudan siyasal etkileri önemsiz olsa da, medyada sürekli patlak veren o kadar fazla skandal vardır ki, bazıları büyük bir etki uyandırmakta, kimi zaman hükümetleri, hatta rejimleri devirmektedir. Daha önce verilen Susurluk skandalı örneği bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu ve benzeri diğer birçok skandal, dönemin iktidarına olan güveni sarsmış Türkiye halkı bir daha aynı partilere iktidar olanağı sunmamıştır.

Yine Castells (2016, s.297), belli bir bağlama özgü sonuçlar ne olursa olsun, skandal siyasetinin ağır basmasından ötürü, siyasal yapının tamamının dönüşebileceğinin altını çizer. Çünkü siyasetin genel olarak skandal niteliğinde davranışlarla ilişkilendirilmesi, yurttaşların siyasal kurumlar ve siyasetçiler sınıfı karşısında hissizleşmesine yol açmış ve bu durum, dünya çapında bir meşruiyet krizi ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim dünya genelinde insanların çoğu, genellikle siyasetçileri güvenilmez kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu açıklamalardan hareketle, medya siyaseti, skandal siyaseti ve mevcut siyasal demokrasi krizi arasında güçlü bir korelasyonun varlığından söz etmek mümkündür. Siyasi alanda ortaya

çıkan her türlü yozlaşmışlık, kitle tarafından anında tepkiyle karşılanmasa da, uzun soluklu bir süreçte politikaya duyulan inanç sarsılmakta ve siyasal sistem daha ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir.

SONUÇ

Skandal siyaseti, tarih boyunca siyasetin içinde olmuş ve zaman zaman ortaya çıkarak bazı sonuçlar yaratmıştır. Genel olarak bakıldığında, skandal siyasetinin en basit anlamda iktidar ve muhalefet çekişmesi olarak nitelendirmek mümkündür. Bu çekişme, çoğu kez kamuoyunda infial etkisi yaratacak haberler yoluyla kendini açığa vurur. Geçmiş dönemlerde siyasal skandal yaratma ve bunları dolaşıma sokma işi, daha çok seçkin bir grubun tekelindeydi ve istemedikleri skandalların duyulmasını engelleyebiliyorlardı. Fakat kitlesel öz iletişim araçlarının (başta internet olmak üzere) tanındığı imkân sayesinde bu tekel kırılmıştır.

Günümüzde değişen en önemli durum, yeni iletişim teknolojileri sayesinde, her an her yerde cep telefonlarının, kayıt cihazlarının bulunurluğu ile kişileri veya durumların kayıt altına alıp paylaşılmasının kolaylığıdır. Örneğin skandal diye nitelendirilebilen bir olay internete düştüğünde çok hızlı bir şekilde yayılmakta ve dijital izler bu süreçte kişileri beraberinde takip etmektedir. Bu kapsamda genel olarak görüntülerin yayınlandığı internet sitelerine erişimin engellenmesine karar verilmesi ve böylelikle yayılmasının önüne geçilmesi gibi birtakım önlemler alınmaktadır. Ancak görüntüler ya da deliller tamamen ortadan kaldırılrsa bile çoğunlukla kişilerin itibar ve güvenilirliği halkın önünde zedelemiş olarak zihinlerde yer edinmektedir. Diğer yandan yurttaşlar bu araçları kullanarak, ciddi skandalları öğrenme imkânı da bulabilmektedirler. Hatta günümüzde internet tabanlı bazı hesapların doğrudan skandal yaratmak üzere oluşturulduğu bilinmektedir.

Genel olarak bakıldığında skandal siyasetinin, sistemden çok kişileri hedef aldığı söylenebilir fakat etkisi ve sonuçlarının derinliği artarsa, özelde meşruiyeti genelde siyasal sistemi tehdit edebilir. Bu bağlamda Castells, siyasal kurumlara güvenmeyen fakat haklarını ileriye sürmeye kendilerini adanmış yurttaşların, siyasal sistem içerisinde ve dışarısında kendi başlarına seferber olmanın yollarını aradıklarını belirtir. İşte demokrasi krizini yaratan şey de, siyasal kurumlara duyulan inanç ile siyasal eylem arasındaki bu mesafenin açılmasıdır (2016, s. 339). Sonuç olarak, siyasal partilerin ve devlet kurumlarının niteliksel dönüşümü, yeni toplumsal hareketlerin yükselişi, kitlelerin siyasal kurumlardan duyduğu hoşnutsuzluk, ideolojiler arasındaki farkın silikleşmesi ve siyasette artan skandallar furyası, yurttaşların siyasete ve kurumlara güvensizliğinin artmasına yol açmıştır.

KAYNAKÇA

- Akça, G. ve Başer, D. (2011). "Karanlığın Yok Oluşu" Gelişen Teknolojinin Gizlilik ve Mahremiyet Üzerindeki Etkileri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 26, (4). s. 19-42.
- Baudrillard, J. (1991), "Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu", O. Anadır (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Blankenburg, E. ve diğerleri (1989). Political Scandal and Corruption Issues in West Germany. İçinde, *Political Corruption*. A. Heidenheimer (Der.). s. 913-932. London: Transaction Publishers.
- Castells, M. (2016), "İletişim Gücü", E. Kılıç (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Doğu, B. ve diğerleri (2014). Milliyetçi Hareket Partisi'nin Alternatif Mecra Arayışında 2011 Genel Seçimleri ve Twitter Kullanımı. *Global Media Jurnal*. 4 (8). s. 96-124

- Güreşçi, M. (2013). Türk Medyasında Propaganda Örneği: Deniz Baykal Kaset Skandalı. İçinde, *I. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Antalya.
- Markovits, A. ve Silverstein, M. (1988). *Power and Process in Liberal Democracies*. s. 1-14. New York: Holmes &Meier Publishers.
- McCombus ve diğerleri (1991), "*Contemporary Public Opinion Issue and News*", New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Negrine, R. M. (1996), "*The Communication of Politics*", London: Sage Publications.
- Newman, B. I. (1999), "*The Mass Marketing of Politics*", London: Sage Publications.
- Nimmo, D. (1970), "*The Political Persuaders*", New Jersey: Prentice Hall.
- Orhon, G. (2007). *Türk Basınında Sivil Toplum: Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sartori, G. (2004), "*Görmenin İktidarı*" B. Ulusoğlu ve G. Batuş (Çev.). İstanbul: Karakutu Yayınları.
- Sherman, L. W. (1989). The Mobilisation of Scandal. İçinde, *Political Corruption*. A. Heidenheimer (Der.). s. 887-911. London: Transaction Publishers.
- Thompson, J. B. (2000). *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.
- Yerasimos, S. (2001), "Sivil Toplum Avrupa ve Türkiye", S. Yerasimos ve diğerleri (Ed.). içinde, "*Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*". İstanbul: İletişim Yayınları.